

Эхэ найхан нютагаа эд хамта мандуулаа!

БҮРЯД УНЭН

1992
СЕНТЯБРЬ
30
Намарай дунда
сарын 4
СРЕДА
гаргагй 4
№ 190 (18549)
сэл 6 мүн

Бүгэдэ арадай газетэ

ИН ФЕДЕРАЦИЙН РЕСПУБЛИКАНУУДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭДЭЙ МЭДҮҮЛГЭ

Хүснүүдэй холын хараата зорилгонууда таарана гэжэ тэмдэглэхэ баатар Солонбоды Тэрээншэ байтагай, манай хүгжэлтын шухала асуудлууд хуунууды ба олонингын анхаралыг зайсуулхын, общество доторхи амгалан тайван байдалыг муудуулхын тулала иджалын шаг шууан хэгдэнэ гэсэн хэ.

Таряа хурялга-92 САГАЙ УЛАРИЛ БААТУУЛНА

Хүүлэй үедэ хура бороогой заримдаа лойтон сайнаар орожо байһаанаа боломо, манай энхэй ажахынудта таряа хурялга муртэй урагшаа ябанугуй.

„Буряд үнэн“ 93

ХЭХЭ ЮУМЭН ЕХЭ

Ханаһанаа хуу бэшэхэ болоо хаа, ехэл даа. Би мүнөө Яруунадаа ажаллана. Нэгэ үедэ ороошыне «Буряд үнэн» газетингээ коллестивтэ худэлһэн хум. Тинхэдэ мүнөө болотороо түрэл газетингээ Сайдлаар ехэл һонирхожо байдагби.

- Адыгей Республика
Башкортостан Республика
Буряд Республика
Алтай Республика
Хальмг танч—Хальмг Республика
Караачево-Черкескй ССР
Карели Республика
Марийн ССР—Марий эл Республика
Мордовгай ССР
Саха (Якуд) Республика
Тува Республика
Удмуртн Республика
Хакаси Республика
Чувашай Республика.

1992 оной сентябрийн 28.

ГЭРЭЭ ҮМСЭДӨӨ БАХА ГЭЭ ҮАА...

Гэрээ бүлэдоо 4 хүмдэ. Гэрээ бахадманай, хэды дүрбэлтэр талмай бидэнэртэ миниг гэхэ болоно? Үмсэлэлгын ижаануудай түлөө түлбэри хэдыб? Түргэлхэм гэсээ гү, түлбэрин хэмжэнь наранха нарада дээршлэхэ юм гэлсэнэ,—гэжэ һая минни танил ханаа зобонгёр асуугаа нэн.

Үмсэлэлгын талаа «Прин» агентствын директор С. А. МИТРОФАНОВ элэ асуудалуудта харью үгэбэ.

дээршлэхэ. Гэбашы тодорхой хэды болохо гэжэ мүнөө хэлэхэ аргагүй.

ХАРИУ: Гэрээ дүрбэлтэри хэдыб? Түргэлхэм гэсээ гү, түлбэрин хэмжэнь наранха нарада дээршлэхэ юм гэлсэнэ,—гэжэ һая минни танил ханаа зобонгёр асуугаа нэн.

Республикын Верховно Советдэ

ХҮДӨӨГЭЙ ҮХИБҮҮДТЭ—50 МИЛЛИОН

Росси Федерацийн жаса Буряд орондо 300 миллион түхэриг мүнэгэ таһалжа үгөө, тэрэньн 100 миллион түхэриг мүнөөдөө энлэ абтаад байна гэжэ мэдээлэ Сэлэйбди. Энэ мүнэгэнь 50 миллионын республикын Верховно Советдэ Түрүүлэгшын захиралтаар хүдоо нотагуудай үхибүүдэ хэмгэргэхэ «Социальна программа бэелүүлгэдэ шэглүүлэгдэбэ. Хүдөөдэ зунай эхээр хүйтөрһөн, удаань ган усалай болон ушар хараада абтаад, инмэ шиндхэбэри гаргагдаа.

Зонние социальна талаар хангаха жасын советдэи правлени арадай депутатуудай нотагай Советдүүдтэй зүбшэжэ, энэ мүнүгэ 1992 ондо нэн түрүүн нимэ нэгэлт нүүдтэ хубаарилхаар тогтоонхой: хургуулини столовонуудта хургалдаг эдэндэ нэмэлтэ түлбэри (бүхүүдөө 12 миллион түхэриг), районнуудай нарай үхибүүдэй хүнэй кухинуудай ба хүүгэдэй эдэндэй үнэгүй боловонхой уламжалал, нэмэлтэ түлбэри (10 миллион түхэриг), олон үхибүүдэй гэр бүлүүдтэ үхибүүдэ гансаараа тэжээжэ байгаа эхэнүүдтэ, үншэн үхибүүдтэ ба нивалид хүүгэдтэ мүнэгэ зөөрсэр нэгэ дахин туһаламжа үзүүлэгдэ (26 миллион түхэриг), гэр бүлүн түхэл маягтай үншэн үхибүүдэй гэрнүүдтэ (2 миллион түхэриг) үгтэхэ.

С. СЕЛИВРА, республикын Верховно Советдэй хэблэлэй түбэй хүтэлбэрилэгшэ.

Манай газетин үсэгэлдэрэй номерто Зэдын аймагай Борьбогой совхозой хоншоодой ажал хэрэгүүд тухай бэшгэдэ нэн.

Тэрэниие үргэлжэлүүлэн, тус ажахын гурбадахууд отделениин (эрхилэгшэнь В. Л. Уржанов) хоншоодой бригаданууд тухай тобиохоноор хөөрэхэдэ, инмэ. Эндэ гэр бүлөөрөө худэлдэг диллэнхидэ залуу хоншоод С. В. Базаровтан, В. Б. Галсановтан, С. Л. Сосоровтан, А. В. Галсановтан, С. Б. Цыренжаповтан болон бусад эрхим үрэ дүнгүүдэ туйлана. Һүүлэй хэдэн жэлдэ тэдэнэр зуун эхэ хонин бүриһөө алгасгүй 105—110-һаа дээрэ хурьга абамга, түлжүүлдэг болонхой.

БАРАНДАА ЗАХЯАБДИ

Мүнөө эдээ хоолой, хубсаһа хунарай үнстэй болоошыне хаа, бидэнэр сэдхэхэлдэ эдээ хоол мартаха ёһогүйбди. Юуб гэхэдэ, хүнэй сэдхэхэл хэзээдэшыне гандаха ёһогүй.

Манай таряашадай ажахын ажаллаад жэл бүри «Буряд үнэн» газетэ захилдагбди. Мүнөө тус газетин хахад жэлэй захилай сэл 218 түхэригэй болоо. Манай «Бэхи ажал» ажахын 7 хүн барандаа «Буряд үнэн» газетэ захяабди.

«Буряд үнэн» газетэдэ нэгэ хэды ханамжанууды хэлэхамни:

1. Республика соо һайнаар ажаллаад таряашадай ажахы алыше талаһана үргэнөөр харуулгт.
2. Нотаг нугада оор оорынь түүхэ бни. Тэрэнишнь һайнаар, үргэнөөр бэшигт.

Б. ЧИМИТОВ. Таряашадай «Бэхи ажал» ажахын түрүүлэгшэ. Асагад нуурин.

ХҮНДЭТЭ УНШАГШАД!

Байгша оной һүүлэй нарануудта манай газетэдэ телевидениин программа толилогдохого болоо нэн. Юуб гэхэдэ, тэрэниие гаргаһанай түлөө тон ехэ мүнгэ Бурядай телерадио-компани эрээ. Тиибэ ябашы 1993 ондо телевидениин программа гаргахабди гээд уншагшадтаа дуулгаха байнабди.

СОНОСХОЛ

«Нэгэдэл» гэнэн худэлөөнэй ба Буряд-Монголой арадай намын ээлжээтэ хамтын конференци онгайрин 2-то 18 сэтгэ Филармонидо болохо, Бүгэдэ бурядуудай гээдэдэ бэлдэхэ асарууд зүблэхэ зүйлдэнь оруулгдаха гээд гэшүүдтэ мэдээсэнэ.

УНШАГТЫ, ТАНИЛСАГТЫ

Хөөрдохн иноурта. Парандаа нэгэ удаа гаража байдаг бэшгүүдэй тусхай хуудалан үгтэбэ.

Росси Федерацийн Президентын хэблэлэй албанай мэдээсэл

Эрхэтэдэ сэрэгэй бодото албанда татаха, мүн сэргэн алба хэжэ тогтоогдон болотор албаа хэһэн солдауды, матросууды, сержантууды, старшинаууды ба сэргэй барилгашады ба запаста табиха тухай Зарлигта Росси Федерацийн Президент Б. Н. Ельцин сентябрийн 28-да гар табла нэн.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Борьбогой совхозой гурбадахууд отделениин бүлэг хоншоод.

М. НАМЖИЛОВАЙ фото.

Росси Федерацийн Президентин хэблэлэй талаар секретарь

«БАЙНТА ДАА»

Хүндэтэ «үнэнэйхид», байнта даа. Эрхэ жэлдэ телевизион програм...

граммаһа болово, ха туйлдаа хүржэ...

МОРИ, САРНУУДТАА БУСАХАМНАЙ ХАЯА...

Олон үгэ шалхха, шашахада, үрэгүй гэдэг юм. Тиймэһээ үсөөн үгөөр хэдэн асуудал дайраха...

Хэдэн мориде, сарнууде һургажа, ажаллаа хэдэг болог лэ. Таанар хүдөөгөөрхин юун гэжэ...

аймагуудта 231 түүхэйг болоно. Хэдэн һара мүнгэ...

ИИГЭЖЭ АРГАЛДАГ

(ЖЭНХЭНИ БУРЯД АРГАНУУДЬАА)

Түхэнэй районий түб Хэрэндэ ажыуудаг уншагшанай...

БУРЯД ЗОН «шудыемни хорхойтоо» гэлсэдэг ха юм. Шудынэй хорхой гаргаха...

төлгойтой жэжэхэн сагаан хорхойнууд гаража ерэхэ.

МАРИАННАДА БАЙНИИЕ ХҮСЭНЭБ

(МАНАГ УНШАГШАД МЕКСИКАН КИНОСЕРИАЛ ТУХАЛ...)

Бүгэдэ олоной һонирхон хаража байһан «Богатые тоже плачут» гэжэ мексикан киносериалы гол рольдо наадһан...

нагдаа. Эдэ бүгэдые Останкинын дамжуулаар хараһан хадаа бэшэнэб.

НЮТАГТАА, ЗОНДОО ХҮНДЭТЭЙ

Яруунын аймагай Шэрэнги нотагта түрөөн Беликто хубуун хургуулида хуража...

дунда хургуули нээгдөө һөн. Нютагай зон ехэ, багагүй баярлалан юм.

Хүдөөгүй хубуунэй республикында нинслэл хотодо хуража байһан табан жэлэнь...

Э. БУДАЕВ, ХҮДӨӨ БЭШЭГШЭ. ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Б. Б. БАДМАЕВ.

САГАА ГЭДЭРГЭНЬ БОЛГОХОДОО

Бүхэ Росси дотор саг нэгэ часаар хойшоо болгодобо гэшэ.

Тээ Марианнада хүшөө болгохоо ханаашална ханч. Эһэнь одоол энээдэтэй юм ааб даа.

Сэдьхэлэй дулаан үгэ

ЭГЭТЭЭ ХАРАЖА ЭЛГЭЛБЭЭ

Балхан телевизорээр Буряд Республикын габылата артист В. Бунызовай найруулан зохиожо харуулан...

гаалин шарай тухал тэрэл зандаа зонхын харагдана. Эгэтын дасан барилдашоод...

гэжэ, амжалтаары омогдорхон ябдаг гэшэ. Телевизорээр Хара-Шэбэр, Мужыхын хорёо, Сүмбэр, Домын шугы, Мухар...

АШАТА ЭИ ХАЙРА

Миний эжы, Галина Шагдуровна Есионова, Хурмаханай аймагай Барханад дунда хургуулины хурагалда...

«БАЙГАЛ» «ҮНЭН» ХОЁРНИ

нэгэ заханаань нүгөөдэ хүдөөтэри уншажа гаргадаг хөр ёмди. «Үнэн» асанаан зан дааб.

НЭРЭИЕНЬ ГАРЗ

Нэгэ үедэ хаа хаанагүй үеһэлдэ хуража боложо байһанаа, мүнөө түмэн эрэ үе сарт нээгэсэ материална гарыг үбсалуула...

Дарһан тосхон.

Энэ талы һайнаар харуулажа шадаһан В. Ц. Гунзынов болон тэрэнтэй ябан оператор (нэрэнь мэдэнгүй) хоёрто баяр хүргөөд...

ЧАНАА

Балма үеһэлдэ Гильковичын дайндэ олоһон бүтэһэн хэдэ он Доржко долооди. Энэ гэгэ баатай агааб, таана...

Vertical text on the far right edge of the page, partially cut off.

Хүн ба үе сар

хардалдаа орожо эхилэв. Оройдоол нэгт жэл урд парти...

Нэгэтэ Бүлгийн манай камерад Тарас Бульба шынги ута бахалтай хүнийн ороула...

герьнаа табигдахадань. «Колыманаа гарах эрхгүй» гэж бэшээтэй байгаа...

Архи-ами наһанай дайсан СҮҮДЭЙ ҮАНДАЛИДА ҮУУГААГҮЙДӨӨ...

Хэнэйшье мэдээр, хуули архидалгаана боложо, аласал буса ябадал бүхэн архидалгын...

КАРЦЕРАЙ ХАНАДА БЭШЭГДЭН ШҮЛЭГҮҮД

Айхбат муухай хардалтанууд нотог бүхэнд болонон байга. Жэшээнь, Прокопий Михайловичын түрэн...

хотын түрмэнүүдэ дамжаруулаан, Улаан-Үдэс хүржэ эрээ нон. Тэрэ тэндэхи түрмэнүүдэд улаан барядад байһанайгаа ашаар орон дотор боложо байгаа үйлэ хэрэгүүдэ...

шээ гараа нагнай, Байра дээрнэй буудаж алахады гэжэ тэдэний туугаад ябан харуулашад командир занаб.

Түрмэдэ хаагдашадые мүш хэхэ үедоо бар хүсэ хэрэглэжэ болохо гэжэ Сталин зүбшөө үгөө гэжэ Буутыра соо дуулаа нэм. — гэз бэлэй.

Улаань Владивостогоо Магадан хүрэтэр тэдэний томо пароходой трюм соо шэхээд абаашаа бөлэй. Магаданша үшөө хойшоо 500 километрийн газарта оршодог Досдо Ат-Урак гэһэн прижидэ тэдэний туужа асаада бөлэй.

Улаань Владивостогоо Магадан хүрэтэр тэдэний томо пароходой трюм соо шэхээд абаашаа бөлэй. Магаданша үшөө хойшоо 500 километрийн газарта оршодог Досдо Ат-Урак гэһэн прижидэ тэдэний туужа асаада бөлэй.

Огээл нимэ оршон байдалда Прокопий Шулунов Улаан-Үдын түрмэдэ гурбан жэл соо хуулан юм. Тэрэ үлгэрлэг гэжэ жэлэнь хэвэл хүйтэн подвал соо хуула. Тэндэ шинг нойтонго болго болохо гара. Прокопий хардалдаг ороонон байга.

Угээр тэрэ үеын байдалы тэсэжэ гарахын хүндэ нон. Олон хүн ангийн дайсан гэшөө гэжэ оорыгоо хардаһан байна. Түрмэдэ оронон сүлөөдэ гавхаа гэшөөн хомор нон. Найд наа, лагерта сүлээдэгдэ үгы наа, буудуулаа наадаг үеэ Сайгаа. Үхэтэрөө сохюулаан хүнүүд тэсэжэ ядахадань, гараа табиад, удангүй буудуулаа алуулдаг бөлэй.

Угээр тэрэ үеын байдалы тэсэжэ гарахын хүндэ нон. Олон хүн ангийн дайсан гэшөө гэжэ оорыгоо хардаһан байна. Түрмэдэ оронон сүлөөдэ гавхаа гэшөөн хомор нон. Найд наа, лагерта сүлээдэгдэ үгы наа, буудуулаа наадаг үеэ Сайгаа. Үхэтэрөө сохюулаан хүнүүд тэсэжэ ядахадань, гараа табиад, удангүй буудуулаа алуулдаг бөлэй.

Уншгшадай бэшэгүүднээ

НАНААД, БОДОМЖОЛООД ҮЗЭХЭДЭ...

Балма үбсөнгөө, Бата Гильевичий, Эсэгэ тэргэний дайнда ошоходо, Солонгийн нүгэй шигатта...

Вн 7-дохн класс дүүргэдэ, Загастайн дунда хургуулида хурахаа ошооб. Амралтадаа эрхэдээ, ходо хамгайда гартын орохон. «Баруун-Хүтэл руу ходоо харанаб, хуушгийн орожо ерэн эа гү?» — гэжэ хуушга нон.

Урдань хүдэллэг байгаа ха юм даа. Ингэжэ хүдэллэгүүй наа, дабаан дээрэ гаража шадхагүй байгадоон. Хүн гэшөөн оорынгоо гараар эднэхэ хооло олоходо, ажалша хүнийн тон зүбөөр сөгнөдөг болодог.

Налан соогоо хуушгээ хэды хүлээ, жэ зоооод даа, Нанаад үзэхэдэ, хүндэ даа. Дээрэ бэшгэдэһэннэ шүүмжэлен бодоходо, нэгдэхээр, нимэ хүнэ заандаа хэды олон орон дайрагдаа даа. Хөрдөөрөө, буряад ёно заншал гэншэй. Энэмнай одоол ажамадарха заншал ха юм даа. Энэ ёно заншалха хэтэ мүнхөдөө сөбөрээр абажа ябах ёһотойбди.

Ахээр хүндэ сагта хүнэй бүхы шаарнарын, ямар хүн бэ, тэрэн тобоёсо гаража эрдэг бшуу. Жэшээлэн На. майе дурдаба гэшөө. Энэ хүнгэнэй ашынэ харюулажа шадаагүй гэшээ гүб гэжэ нанажа ябагшаб. Гурбадлаар, киини энки ба аханар дайнда ошоогүйнэ наа, хүсэд унтаха, амаара саггүй, хайнаар өдөлжэ хоолшөөгүй ябаашы, харата муухай даисаны бута сохилсохо зорилготойгоор хамтын ажаада ябалсаһан байна бшуу. Алинше шигатта нимэ хүнүүд бин юм бээ.

Юуб гэхэдэ, 1985 онһоо урда тээ хэдэйэн юмэн минл өөрөө бин болошон шэнгээр зарим зон хэлсэдэг болоод байна. Өөр дээрэ үнэнтэ юмэнь абаад үзэнт. Хусисхалай урда дээ хүнэ орой олонхын мүнхэ шэнгэ шадхагүй байгаа ха юм. Харин мүнөө эрдэмтэй хүнийн олохон бэрхэтэй, Тингэбшье мүнөө малшад, тарашадаа гогитой тоохоёо болёод байнабди.

Мал харахадань, тинжэсь бөлэн болно, зүрхэн, ухаан хэрэгтэй. Үггөөнэй 5 сагнаа үлэшин 10—11 болотор

Ч. БАТВЕВ, манай штатгабэшэ корр.

Ч. БАТВЕВ, манай штатгабэшэ корр.

АМЕРИКАЙ ЗАМБУУЛИНАЙ ПРОЕКТ

США-гай хоорондо баталагдан хэлсэлэй ёноор, 1993 оной октябрыда американ «Шаттл» онгосо дээрэ Росси космонавт, харин 1994 ондо улаан сар соо нилдэг замбуулинай «Мир» комп...

«Мир» станци дээрэ хамтын нилдэг гурбан нара шахуу үргэлжэлжэ юм гэжэ Россиин Замбуулинай агентствын генеральнай директор Юрий Коптев мэдээсэнэ. Мединко-биологическа шэнжэлгэнүүдтэ онсо анхрал хандуулагдаха ёһотой. Комплексын аһанай таһалгада медицинский тусхай лабораторий тусхээр гэдэхэ ааба. Замбуулинай хамтын хүдэлмэрийн гол зорилго гээл, замбуулинай нийтэ нэгэн түхээрлэгнүүдэ зохиён бүтээгэ мун гэжэ Юрий Коптев толоно.

ЕГИПЕТ. Мянга гарай жэлэй саага бодхогдоһон Ибн Тулуи гэжэ нэрэтэй хүмэ Каирай эгээн хайхан барилгануудай нэгэн гэжэ суурхадат юм.

Дунда Азиһаа уг гарбалтай бодоголой хуурун Ахмед Ибн Тулуи (835—884 онууд) халифүүдэ нэгдэхгэһэн, бодоголундаа бүридлэһэн мамлюгуудай аринье байгуулагша гэһэн аздартайгаар оройн түүхэдэ ороһон байна. Түүхэтэ энэ орёо байрлалгаар оройн эрдэмтдэнь, аяншалгашадые мүнөө болотор һонирхожо байдаг.

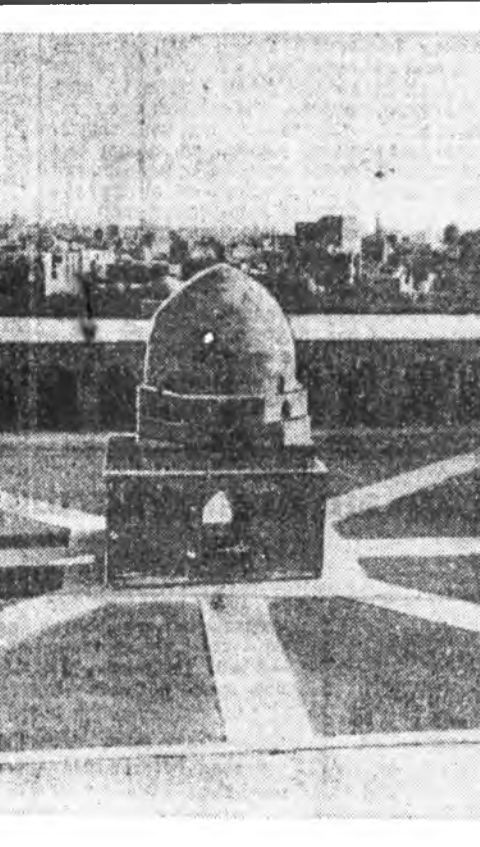
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: оройн суута барилгануудай нэгэн. ИТАР—ТАСС-ай фотохронико.

ТАМХИ ХЭРЭГЛЭ ҺЭНЭЙ НҮГЭЛ

Тамхи хэрэглэбэл, баһал нүгэлэй эхэ юм. Хамарай тамхи болон тамхинэ татахадань, мэдэрэлтэй бүхы худалы наа туулна. Мун тэнгэри, Лусишье бохирдуулжа (бузардуулжа), заяа гомждоог. Тамхаар бузартайн бол, маанин, тарин уншахадань, нэмэри болохогүй. Харинше үбшэн эмгэгшье туджаа (оножо), хэзэһье эмшэлгээ абахагүй. Хойто наһандаа тамхын орондо түрэхэ, сүмэ дунгаар соо тамхы татахы хорихо хэрэгтэй. Энэһин бүхэн шүү.

Тамхин тухай домогто: бузар эмгэгтэй «нарын тэмдэгтээ» тамхин гаралтай гэжэ үгэлдэг (хэлдэг). Нимэһээ хэды шэнгэн эхэ бузартай байгаад, хэрэгтэй гэдэгшье тодорхой. Тамхи удааншье, халтшы татаһан хүндэ бурхадтай аба...

УУЛЗАЖАШ МАГАДГҮЙ МОСКВА. Байша оной ноябрьда албаны хэрэгээр Корей Республикада ошохо үедоо Окинава арал дээрэ Японий Премьер-министр Кини Миядзаватай Россиин Президент Борис Ельцин уулзажа магадгүй. Россиин правительство түүрүлгэһэн орлогшо Михаил Полторанин энээн тухай ТАСС-ай корреспондентэд мэдээсээ.

И. НОВИКОВ, ИТАР—ТАСС-ай корр.

И. НОВИКОВ, ИТАР—ТАСС-ай корр.

